

**TURUN
YLIOPISTO**
Oikeustieteellinen
tiedekunta

Miksi tappo ei vanhene koskaan?

Tutkielma rikosoikeudellisen vanhentumisen tarkoituksesta

Rikosoikeuden yleiset opit
ON-työ/Tutkielma

Laatija:
Venla Tuovinen

21.5.2025

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä

ON-työ / Tutkielma

Oppiaine: Rikosoikeus

Tekijä: Venla Tuovinen

Otsikko: Miksi tappo ei vanhene koskaan? Tutkielma rikosoikeudellisen vanhentumisen tarkoituseristä

Ohjaaja: Tatu Hyttinen

Sivumäärä: IX+21 sivua

Päivämäärä: 21.5.2025

Rikosoikeudellinen vanhentumisjärjestelmä on rikosoikeudellisen järjestelmän vakiintunut osa, jota ei ole asetettu kyseenalaiseksi. Lainsäätäjä on kuitenkin katsonut olevan syytä rajoittaa ajankulun valtaa täytetyn tapon osalta, ja rikoslain muutos, jonka myötä tapon syyteoikeus ja oikeus tuomita rangaistukseen taposta eivät vanhene, astui voimaan 1. tammikuuta 2025.

Tämän tutkielman tavoitteena on selvittää, miten rikosoikeudellista vanhentumisjärjestelmää on perusteltu Suomen rikosoikeudessa ja arvioida, onko tapon säätäminen vanhentumattomaksi rikokseksi perusteltu muutos näiden vanhentumisjärjestelmän yleisten perusteluiden valossa. Tutkielman menetelmänä on oikeuden immanenti kritiikki, jossa oikeutta arvioidaan kriittisesti siitä itsestään johdetuilla mittapuilla. Tutkielmassa ei pyritä antamaan lopullista ja kattavaa vastausta siihen, tulisiko tapon olla vanhentumaton rikos, vaan sitä arvioidaan vain tietyistä näkökulmista. Tutkielman rajoituksessa Suomen rikosoikeudelliseen vanhentumisjärjestelmään painottuvat tutkimusaineistossa kotimaiset lähteet, etenkin lain esityöt ja oikeuskirjallisuus.

Tutkielma osoittaa, että Suomen rikosoikeudellisista vanhentumisjärjestelmää on perusteltu rikosoikeuden ja rikosprosessioikeuden yleisiin tavoitteisiin, eli rangaistusteorioihin ja rikosprosessin funktioihin, liittyvillä argumenteilla, yhdenmukaisuudella muiden Pohjoismaiden vanhentumisjärjestelmien kanssa, rikoslajikohtaisilla erityispiirteillä sekä taloudellisilla syillä. Sen sijaan lainsäätäjän esittämät perustelut muutoksen tueksi eivät ole vakuuttavia rikokselta suojeltavan oikeushyvän eli hengen arvon ollessa sen merkittävin perustelu ja muiden lain esitöissä esiteltyjen perusteluiden ollessa ainakin osittain ristiriidassa oikeuskirjallisuudessa vakiintuneiden käsitysten kanssa. Tutkielmassa tehtyjen havaintojen valossa tapon säätäminen vanhentumattomaksi rikokseksi ei ole perusteltua vanhentumisjärjestelmän perustelujen näkökulmasta.

Avainsanat: rikosoikeus, vanhentumisjärjestelmä, tappo, vanhentuminen

Sisällys

LYHENTEET	IV
LÄHTEET	V
1 JOHDANTO	1
1.1 TUTKIMUSAIHE	1
1.2 TUTKIELMAN METODOLOGIA JA AIEMPI TUTKIMUS	2
2 VANHENTUMISJÄRJESTELMÄN PERUSTELUT	5
2.1 VANHENTUMISEN YLEISET PERUSTELUT	5
2.2 VANHENTUMISSÄÄNNÖKSISTÄ POIKKEAMINEN	8
3 TAPON VANHENTUMATTOMUUS	13
3.1 TAPON VANHENTUMATTOMUUTTA KOSKEVA LAKIMUUTOS	13
3.2 LAKIMUUTOKSEN PERUSTELUIDEN ARVIOINTI	14
4 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTAA.....	19

Lyhenteet

HE	hallituksen esitys
KKO	korkein oikeus
LA	lakiesitys
LaVM	lakivaliokunnan mietintö
OKV	oikeuskanslerin virasto
OM	oikeusministeriö
RL	rikoslaki (39/1889)

Lähteet

Oikeuskirjallisuus

- Ellonen, Noora – Kivivuori, Janne – Rantaeskola, Satu – Aaltonen, Mikko – Latvala, Anu – Tyni, Sasu, Kriminaalipolitiikka: Tavoitteet, keinot ja vaikutukset. Gaudeamus 2024.
- Forsman, Jaakko, Anteckningar enligt professor Jaakko Forsmans föreläsningar öfver straffrättens allmänna läror med särskild hänsyn till strafflagen af den 19 december 1889. 1893.
- Greve, Vagn, Om forældelse af strafansvar: Kriminalpolitiske strøtanker, s. 44–62 teoksessa Lahti, Raimo – Lappi-Seppälä, Tapio (toim.) Rikosoikeudellisia kirjoituksia VII: Pekka Koskiselle 1.1.2003 omistettu. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2003.
- Havansi, Erkki, Määräajat ja oikeudenkäynti: Tutkimus prosessiliitännäisistä määräajoista. WSOY lakitieto 2004.
- Holmes, Oliver Wendell Jr., The Path of the Law. Harvard Law Review 10 1897 s. 457–477.
- Honkasalo, Brynolf, Suomen rikosoikeus. Yleiset opit III. Toinen painos. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1969.
- Hyttinen, Tatu, Syytön tai syyllinen: Tutkimus syyllisyyskysymyksen ratkaisemisesta. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2015.
- Jokela, Antti, Rikosprosessioikeus. Alma Talent 2018.
- Kallio, Heikki, Kertaluonteinen teko vai jatkuvaa toimintaa – rikoslainopillinen analyysi eräissä vihapuherikoksissa. Defensor Legis 2/2023, s. 259–277.
- Kolttola, Ilari (toim.), Rikollisuustilanne 2020: Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti 2021.
- Koponen, Pekka, Uudempaa tulkintakäytäntöä syytesidonnaisuudesta ja rikostuomion oikeusvoimasta II. Lakimies 3/2003, s. 375–397.
- Koskinen, Pekka, Rikosoikeudellista vanhentumista koskevien säännösten uudistus I–II. Defensor Legis 1973, s. 96–118 ja 244–260.
- Koskinen, Pekka, Näkökohtia henkirikoskeskustelun johdosta, s. 81–89 teoksessa Nuutila, Ari-Matti – Pirjatanniemi, Elina (toim.), Rikos, rangaistus ja prosessi: Juhlajulkaisu Eero Backman. Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta 2005.
- Kääriäinen, Juha, Seitsemän rikostapausta: käräjätuomareiden arvioima rangaistuskäytäntö ja väestön rangaistusvalinnat. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti 2017.

- Lappi-Seppälä, Tapio, Rikosoikeustutkimus, kriminaalipoliittinen orientaatio – ja metodi, s. 189–218 teoksessa Häyhä, Juha (toim.), Minun metodini. Werner Söderström Lakitieto 1997.
- Lappi-Seppälä, Tapio, Rikosten seuraamukset. Werner Söderström Lakitieto 2000.
- Lehtonen, Asko, Laiminlyöntirikosten ja jatkuvan rikoksen syyteoikeuden vanhentumisesta. s. 123–146 teoksessa Mäkelä, Sauli (toim.), Oikeusteorian poluilla: Juhlakirja Rauno Halttunen. Lapin yliopisto 2006.
- Listokin, Yair, Efficient Time Bars: A New Rationale for the Existence of Statutes of Limitations in Criminal Law. *The Journal of Legal Studies* 31(1) 2002, s. 99–118.
- Matikkala, Jussi, Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä. Edita 2021.
- Melander, Sakari, Rikosvastuun yleiset edellytykset. Tietosanoma 2016.
- Minkkinen, Panu, Oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen tutkimus – suuntaus, tarkastelutapa, menetelmä? *Lakimies* 7–8/2017, s. 908–923.
- Norros, Olli, Velan vanhentumisen sääntelyn tavoitteet. *Oikeustiede–Jurisprudentia* LVII, s. 103–176.
- Nuotio, Kimmo, Rikosoikeuden koherenssi ja fragmentaatio: esimerkkinä järjestäytyneen rikollisuuden määrittely. *Lakimies* 7–8/2009 s. 1154–1174.
- Palme, W. A., Om preskription av åtalsrätt enligt gällande straff- och straffprocessrätt i Finland. 1942.
- Pirjatanniemi, Elina, Vanhat murhat – tuskat turhat?, s.153–168 teoksessa Ahonen, Timo (toim.), Oikeussosiologiaa ja kriminologiaa: Juhlajulkaisu Ahti Laitinen. Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta 2006.
- Rankinen, Juho, Rikosoikeudellisesta huolimattomuudesta ja huolesta rikosoikeuteen. Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta 2020.
- Roberts, Rodney C., Another Look at a Moral Statute of Limitations on Injustice. *The Journal of Ethics* 11 2007, s. 177–192.
- Saarinen, Ville A., Rangaistuksen määräämisen osaratkaisut ja rikosseuraamusten oikeasuhtaisuus. Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta 2025.
- Serlachius, Allan, Suomen rikosoikeuden oppikirja. Ensimmäinen osa. Yleiset opit. Kustannusosakeyhtiö Otava 1919.
- Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Hyttinen, Tatu, Rikosoikeuden yleinen osa: Vastuuoppi. Alma Talent 2019.
- Tolvanen, Matti, Rikosoikeudellisen vanhentumisen ongelmia. *Defensor Legis* 3/2006, s. 359–369.
- Tuori, Kaarlo, Oikeus, valta, kritiikki. *Lakimies* 5/1993, s. 722–740.

Vatjus-Anttila, Jalo, Rangaistus ja tunnustus. Rikoksen tunnustamisen rangaistusteoreettiset, kriminaalipoliittiset ja lainopilliset perusteet. Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta 2022.

Vento, Harri, Syyteoikeuden vanhentuminen velallisen rikoksissa. Lakimies 4/1995, s. 548–558.

Viljanen, Pekka, Syyteoikeuden vanhentumisesta syytetä tarkistettaessa, s. 265–275 teoksessa Männistö, Jarkko (toim.), Prosessioikeudellisia erityiskysymyksiä: Juhlajulkaisu Antti Jokela. Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta 2004.

Medialähteet

Kannala, Karri, Väkivaltarikolliset saavat lieviä tuomioita ja usein uusivat tekonsa – syyttömät ja talousrikolliset tuomitaan ankarammin. Helsingin uutiset 7.5.2024.

<https://www.helsinginuutiset.fi/paakirjoitus-mielipide/6747883> (Luettu 8.4.2025).

Kero, Esa, Surma ei koskaan vanhene. Helsingin Sanomat 15.1.2006. <https://www.hs.fi/feature/art-2000004367411.html> (Luettu 8.4.2025).

Virallislähteet

Asian käsittelytiedot LA 25/2016 vp. Eduskunta 2016.

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/LA_25+2016.aspx (Luettu 8.5.2025).

HE 130/1972 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle rikosoikeudellista vanhentumista koskevan lainsäädännön uudistamisesta.

HE 27/1999 vp Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeudellista vanhentumista koskevien säännösten uudistamiseksi

He 188/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle terrorismia koskeviksi rikoslain ja pakkokeinolain säännöksiksi.

HE 169/2005 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 55/2007 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle sotarikoksia ja rikoksia ihmisyyttä vastaan koskevien rikoslain säännösten muuttamiseksi sekä eräksi niihin liittyviksi laeiksi.

HE 289/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussääntöön vuonna 2010 Kampalan tarkistuskonferenssissa tehtyjen muutosten hyväksymisestä sekä laeiksi muutosten lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä rikoslain ja pakkokeinolain muuttamisesta.

HE 69/2024 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi.

LA 25/2016 vp. Lakialoite laiksi rikoslain 8 luvun 1 §:n muuttamisesta.

LaVM 15/1972 vp. Lakivaliokunnan mietintö n:o 15 hallituksen esityksen johdosta rikosoikeudellista vanhentumista koskevan lainsäädännön uudistamisesta.

OM 111/43/2016. Lausunto lakialoitteesta LA 25/2016 vp laiksi rikoslain 8 luvun 1 §:n muuttamisesta

Rikosoikeudellinen vanhentuminen: Rikoslakiprojektin ehdotus. Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisuja 1/1997.

Rikosoikeuskomitean mietintö 1976:72.

Lakivaliokunnan asiantuntijalausunnot

Elomaa, Ritva. Helsingin poliisilaitos. Helsingin poliisilaitoksen asiantuntijalausunto eduskunnan lakivaliokunnalle (HE 69/2024 vp). 2024.

Enqvist, Måns. Poliisihallitus. Asiantuntijalausunto eduskunnan lakivaliokunnalle (HE 69/2024 vp). 2024.

Helander, Merike. Lapsiasiainvaltuutetun toimisto. Lapsiasiainvaltuutetun lausunto eduskunnan lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi. 2024.

Hietanen, Antti. Sisäministeriö. Asiantuntijalausunto asiassa: HE 69/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi. 2024

Huhanantti, Peter. Helsingin käräjäoikeus. Asiantuntijalausunto lakivaliokunnan kokoukseen 20.9.2024 HE 69/2024 vp laiksi rikoslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi. 2024.

Kimpimäki, Minna. Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle rikoslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 69/2024 vp). 2024.

Koukkula, Mimmi. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Lausuntopyyntönne 26.6.2024 HE 69/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi. 2024.

Melander, Sakari. Lausunto Eduskunnan lakivaliokunnalle asiasta hallituksen esitys (HE) 69/2024 vp eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi. 2024.

Viljanen, Veli-Pekka. HE 69/2024 vp laiksi rikoslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi, Eduskunnan lakivaliokunta 20.9.2024. 2024.

Oikeustapaukset

KKO 2014:87

KKO 2019:106

KKO 2020:33

KKO 2022:48

KKO 2022:77

1 Johdanto*

1.1 Tutkimusaihe

Klassikon asemaan nousseessa kirjoituksessaan *The Path of the Law* Yhdysvaltain korkeimman oikeuden tuomari Oliver Wendell Holmes Jr. toteaa sivuhuomautuksena lain tarkoitusperien tuntemisen tärkeyttä käsitellessään, ettei vanhentumista koskeville säännöille ole esitetty tyydyttävää selitystä. Niinpä hän kysyykin, mikä on tällaisten sääntöjen oikeutus: “The end of such rules is obvious, but what is the justification for depriving a man of his rights, a pure evil as far as it goes, in consequence of the lapse of time?”¹ Vaikka Holmes viittaa lähinnä siviilioikeudelliseen vanhentumiseen, myös rikosoikeudessa ajankululla on vastaava vaikutus, joka voi herättää vastaavissa määrin ihmetystä. Miksi yhdellä hetkellä tietty teko on niin paheksuttava, että siitä voidaan tuomita tekijä jopa menettämään vapautensa useiksi vuosiksi, ja seuraavalla hetkellä tekijä on rangaistuksen ulottumattomissa? Rikosoikeudellisen vanhentumisen tarkoitusperiä koskeva kysymys on ajankohtainen Suomessa, jossa lainsäätäjät on hiljattain katsonut olevan syytä rajoittaa ajankulun valtaa täytetyn tapon osalta. Rikoslain muutos, jonka myötä tapon syyteoikeus ja oikeus tuomita rangaistukseen taposta eivät vanhene, vahvistettiin 19. joulukuuta 2024, ja muutos astui voimaan 1. tammikuuta 2025. Mitkä ovat tälle muutokselle esitetyt syyt ja miten ne suhteutuvat rikosoikeudellista vanhentumisen tarkoitusperiin?

Rikosoikeudellisen vanhentumisen muotoja ovat syyteoikeuden vanhentuminen, joka koskee oikeutta nostaa rikoksesta syyte, rangaistuksen tuomitsemisen estävä vanhentuminen, joka koskee oikeutta tuomita rikoksesta rangaistus, ja rangaistuksen raukeaminen, joka koskee oikeutta panna tuomittu rangaistus täytäntöön. Oikeussystemaattisesti vanhentuminen on periaatteessa mahdollista sijoittaa joko rikosoikeuteen tai rikosprosessioikeuteen, mutta Suomessa se on vakiintuneesti sijoitettu rikosoikeuteen.² Vanhentumista koskevia säännöksiä sisältyi jo alkuperäiseen vuoden 1889 rikoslakiin³, ja nämä säännökset on uudistettu kokonaisuudessaan 1970- ja 2000-luvuilla⁴. Rikosoikeudellista vanhentumista koskeva sääntely on varsin yhdenmukaista ja suunnilleen yhtä

*Tämä notaarityö perustuu rikosoikeuden yleisten oppien erikoistumisjaksolla 2025 Atte Tolosen kanssa tehtyyn seminaarityöhön.

¹ Holmes 1897, s. 476.

² Kysymys vanhentumisen oikeussystemaattisesta asemasta liittyy siihen, tulisiko rikoksen vanhentumisen katsoa poistavan teon rangaistavuuden ja näin johtavan syytteen hylkäämiseen vai muodostavan prosessuaaliseen esteen, joka johtaa syytteen tutkimatta jättämiseen. Tästä keskustelusta ks. Greve 2003, s. 46–48.

³ Rikoslain alkuperäisistä vanhentumissäännöksistä ks. Forsman 1892, s. 488–519.

⁴ 1970-luvun uudistuksesta ks. Koskinen 1973. 2000-luvun uudistuksesta ks. Tolvanen 2006.

vanhaa Pohjoismaissa⁵, ja 1970-luvun uudistus lisäksi perustui pohjoismaiseen lainsäädäntöyhteistyöhön⁶. Greve onkin todennut vanhentumisen olevan esimerkki yhteispohjoismaisesta oikeudellisesta yhtenäisyydestä (tansk. fællesnordiske retsenhed) rikosoikeuden alalla, vaikkakin tämä yhtenäisyys ei ole täydellistä.⁷

Tutkielman tutkimuskysymykset ovat, miten rikosoikeudellista vanhentumisjärjestelmää on perusteltu Suomen rikosoikeudessa ja onko tapon säätäminen vanhentumattomaksi rikokseksi perusteltu muutos näiden vanhentumisjärjestelmän yleisten perusteluiden valossa. Tutkielma pyrkii siis vastaamaan kahteen, luonteeltaan erilaiseen tutkimuskysymykseen, joista ensimmäinen on enemmänkin deskriptiivinen ja jälkimmäinen kriittinen, mutta ne ovat tiiviisti yhteydessä toisiinsa siten, että tutkielma muodostaa yhtenäisen kokonaisuuden. Tutkielman ensimmäisessä luvussa esitellään tutkimusaihe ja käsitellään tutkielman metodologiaa ja vanhentumista koskevaa aiempaa tutkimusta. Toisessa luvussa käsitellään vanhentumisjärjestelmän perusteluja ja perusteluita tehdä poikkeus vanhentumisjärjestelmään eri rikosten kohdilla. Kolmannessa luvussa käsitellään tapon vanhentumisen poistamista koskevaa lakimuutosta ja sen perusteluja rikosten vanhentumisen perustelujen kannalta. Lopuksi neljännessä luvussa esitellään tutkielman johtopäätökset ja pohdintaa aiheesta.

1.2 Tutkielman metodologia ja aiempi tutkimus

Rikosoikeuden perusteluja eli justifikaatiota tarkastelevalla tutkimuksella on rikosoikeustieteessä pitkä perinne. Voidaan viitata esimerkiksi rangaistusteorioita ja kriminalisointiperiaatteita koskeviin tutkimuksiin. Tällainen tutkimus ei ole varsinaisesti rikoslainoppia sen perinteisessä merkityksessä rikosoikeudellisten säännösten tulkintana ja systematisointina. Sen sijaan rikosoikeuden justifikaatiota koskevaa tutkimusta on kuvattu rikosoikeusteoreettiseksi tutkimukseksi.⁸ Koska tutkielmassa pyritään myös arvioimaan kriittisesti tapon vanhentumattomuutta koskevaa lakimuutosta, voi tutkielmaa kuvailla myös kriminaalipoliittiseksi tutkimukseksi. Rikosoikeusteoria ja kriminaalipoliittinen tutkimus eivät ole toisiaan poissulkevia tutkimussuuntauksia vaan tutkimus voi olla samalla sekä rikosoikeusteoreettista että kriminaalipoliittista, sillä niitä määrittävät eri tasoilla olevat kriteerit.⁹

⁵ Rikosoikeudellinen vanhentuminen: Rikoslakiprojektin ehdotus 1997, s. 7.

⁶ Koskinen 1973, s. 97.

⁷ Greve 2003, s. 44.

⁸ Lappi-Seppälä 1997, s. 192–193.

⁹ Lappi-Seppälä 1997, s. 194.

Edellä kuvattu tutkimussuuntaus, joka liittyy lähinnä siihen, mitä tutkitaan, tulee erottaa tutkimusmenetelmästä, joka liittyy pikemmin siihen, miten tutkitaan.¹⁰ Tutkielman menetelmänä on oikeuden immanentti kritiikki, jossa oikeutta arvioidaan kriittisesti siitä itsestään johdetuilla mittapuilla. Tapon vanhentumisesta luopumista arvioidaan rikosten vanhentumisen puolesta esitettyjen perustelujen valossa. Vaihtoehtoisesti aihetta voisi lähestyä esimerkiksi autonomisen kritiikin keinoin arvioimalla sitä jollain kohteestaan riippumattomalla mittapuulla, kuten taloudellisen tehokkuuden¹¹ tai jonkin eettisen teorian perusteella¹², tai paljastavan kritiikin keinoin pyrkimällä osoittamaan sitä koskevien itsestään selvinä pidettyjen oletusten tosiasiallinen satunnaisuus ja muuttamisen mahdollisuus.¹³ Tällaiset näkökulmat rajautuvat kuitenkin tutkielman ulkopuolelle. Onkin tärkeä huomata, että tässä tutkielmassa ei pyritä antamaan lopullista ja kattavaa vastausta siihen, tulisiko tapon olla vanhentumaton rikos, vaan arvioidaan sitä vain tietyistä näkökulmista. Toinen merkittävä rajausta koskee tutkimusaineistoa. Koska tutkielmassa pyritään selvittämään rikosoikeudelliselle vanhentumiselle nimenomaan Suomen rikosoikeudessa esitettyjä perusteluja ja arvioimaan tapon vanhentumattomuutta immanentin kritiikin mukaisesti näiden perustelujen valossa, tutkielmassa painottuvat suomalaiset lähteet, etenkin lain esityöt ja oikeuskirjallisuus. Tutkielmassa on käytetty apuna tekoälysovellus ChatGPT:tä medialähteiden löytämiseksi.

Suomalaisessa rikosoikeustieteessä rikosoikeudellinen vanhentuminen ei ole ollut kovin keskeinen tutkimuskohde. Vanhentumista on tarkasteltu laajimmin W. A. Palménin syyteoikeuden vanhentumista koskevassa monografiassa *Om preskription av åtalsrätt* vuodelta 1943.¹⁴ Muutoin rikosoikeudellista vanhentumista on lähinnä käsitelty oikeustieteellisissä artikkeleissa ja rikosoikeuden oppikirjoissa. Aiemmassa tutkimuksessa on käsitelty esimerkiksi vanhentumiseen liittyviä rikostyyppikohtaisia¹⁵ ja prosessuaalisia¹⁶ kysymyksiä. Tutkielmaa lähimmäksi tulee Elina Pirjatanniemen artikkeli *Vanhat murhat – tuskat turhat?* vuodelta 2006, jossa arvioidaan kriittisesti perusteluja murhan vanhentumattomuudelle. Siviilioikeudellista vanhentumista on tutkittu Suomessa huomattavasti rikosoikeudellista vanhentumista enemmän.¹⁷ Tutkielmalle onkin toiminut

¹⁰ Tutkimussuuntauksen ja -menetelmän eroista ks. Minkkinen 2017, s. 917–919. Tässä sivuutamme kysymyksen siitä, missä määrin oikeustieteessä on ylipäättänsä mahdollista puhua tutkimuksen ”metodista”, jota ovat käsitelleet rikosoikeuden kontekstissa esim. Hyttinen 2015, s. 24–25 ja Rankinen 2020, s. 14–20.

¹¹ Listokin 2002.

¹² Roberts 2005.

¹³ Kritiikin eri muodoista oikeustieteessä ks. Tuori 1993, s. 733–739.

¹⁴ Lisäksi maininnan arvoinen on Havansi 2004, jossa tarkastellaan syyteoikeuden vanhentumista muiden prosessiliitännäisten määräaikojen ohella.

¹⁵ Vento 1995, Lehtonen 2006, Kallio 2023.

¹⁶ Koponen 2003, Viljanen 2004.

¹⁷ Tämän voi todeta jo Norroksen 2024 lähdeluettelon silmäilyllä.

inspiraationa Olli Norroksen artikkeli Velan vanhentumista koskevan sääntelyn tavoitteet. Rikosoikeudellisessa ja siviilioikeudellisessa vanhentumisessa on kuitenkin kyse siinä määrin toisistaan poikkeavista oikeudellisista ilmiöistä, ettei siviilioikeudellisen vanhentumisen perustelujen tarkastelu ole mielestäni relevanttia rikosoikeudellisen vanhentumisen perustelujen kannalta.

2 Vanhentumisjärjestelmän perustelut

2.1 Vanhentumisen yleiset perustelut

Rikoslain vanhentumissäännösten uudistusta koskeneessa rikoslakiprojektin ehdotuksessa ja siihen perustuneessa hallituksen esityksessä HE 27/1999 vp rikosoikeudellisen vanhentumisen todetaan olevan rikosoikeudellisen järjestelmän vakiintunut osa, jota ei ole asetettu kyseenalaiseksi. Rikosten vanhentumisen perusteluina mainitaan, että rangaistusten yleisestäävyys edellyttää rankaisemista suhteellisen lyhyen ajan kuluessa rikoksesta, vaatimukset rankaisemisesta ja hyvityksen tarve vähenevät ajan kuluessa, teon jälkeen pitkään rikoksetonta elämää eläneen tekijän rankaiseminen voi tuntua kohtuuttomalta, luotettavan näytön hankkiminen vaikeutuu ajan kuluessa ja järjestelmän resurssien rajallisuuden vuoksi on järkevää keskittyä tuoreimpien rikosten selvittämiseen.¹⁸ Myös oikeuskirjallisuudessa on kiinnitetty huomiota hyvin samanlaisiin seikkoihin vanhentumisen perustelujen osalta jo 1900-luvun alkupuolelta alkaen.¹⁹ Näiden vanhentumisjärjestelmän perustelujen voidaan havaita olevan yhteydessä rikosoikeuden ja rikosprosessioikeuden yleisiin tavoitteisiin, eli rangaistusteorioihin rikosoikeuden osalta ja lainkäytön funktioihin rikosprosessioikeuden osalta. Tämän mukaisesti Serlachius ja Honkasalo jakavat vanhentumisen perustelut aineellisoikeudellisiin eli rangaistuksen tarpeellisuuden vähenemiseen liittyviin ja prosessuaalisiin eli rankaisemisen vaikeutumiseen liittyviin.²⁰

Rangaistusteoreettisesta näkökulmasta vanhentumista on perusteltu sillä, että rangaistuksen tarpeellisuus niin sen yleis- ja erityispreventiivisen vaikutuksen kuin sovituksen tarpeen kannalta vähenee ajan kuluessa.²¹ Esimerkiksi Serlachius kuvaa tätä lähes runollista kieltä käyttäen: ”Se pahuuden siemen, minkä rikos on kylvänyt yhteiskuntaan, ennen kaikkea rikoksentekijään itseensä ja hänen ympäristöönsä, on olojen mukaan joko kantanut hedelmiä tahi kenties jäänyt itämättä, mutta itse siementä ei jonkun ajan kuluttua enää ole olemassa.”²² Palme on pitänyt rangaistusteoreettisia perusteluja vanhentumisen pääasiallisena perusteluna sen johdosta, että vanhentumista on pidetty rikosoikeudellisena, teon rangaistavuuden poistavana instituutiona eikä

¹⁸ Rikosoikeudellinen vanhentuminen: Rikoslakiprojektin ehdotus 1/1997, s. 3; HE 27/1999 vp, s. 4.

¹⁹ Serlachius 1919, s. 243–244; Honkasalo 1969, s. 268; Lappi-Seppälä 2000, s. 517–519; Tapani ym. 2019, s. 621–622; Matikkala 2021, s. 467–469.

²⁰ Serlachius 1919, s. 244; Honkasalo 1969, s. 268. Vrt. Lappi-Seppälä 2000, s. 517–518, joka erottaa preventio- ja sovitusteoreettiset perustelut tarkoituksenmukaisuus- ja oikeudenmukaisuusyihin.

²¹ Todettakoon, että lain esitöissä tai oikeuskirjallisuudessa ei ole esitetty näiden väitteiden tueksi tutkimukseen perustuvaa tietoa, vaan kyse on pikemminkin rikosoikeusjärjestelmän toimintaa koskevista oletuksista.

²² Serlachius 1919, s. 244.

prosessioikeudellisena instituutiona.²³ Vanhentumisen perusteluissa on vakiintuneesti viitattu sekä yleispreventioon, erityispreventioon että sovitukseseen. Erityisen kiinnostavana voidaan pitää sovitus-teoreettisten näkökohtien asemaa. Vanhentumisen perusteluissa on viitattu sovitus-teoreettisiin näkökohtiin niin lain esitöiden kuin oikeuskirjallisuuden osalta aina nykypäivään asti, vaikka suomalaisessa kriminaalipoliittisessa kirjallisuudessa on viime vuosikymmeninä korostettu preventioteoreettisia näkökohtia, erityisesti positiivista yleispreventiota, ja ainakin joidenkin sovitus-teoreettisen näkemysten on katsottu menettäneen merkityksensä²⁴. Vanhentumisen sovitus-teoreettiset perustelut, joissa kiinnitetään huomiota yhteiskunnan vaatimuksiin sovitukselta ja uhrin kokemaan hyvityksen tarpeeseen, voidaan katsoa edustavan välineellistä sovitus-teoriaa. Välineellisissä eli tavoiteretributiivisissa sovitus-teorioissa sovituksen tarve perustuu sovitukseseen liittyvillä myönteisillä ulkoisilla merkityksillä, kuten yleisen oikeustajun tyydyttämisellä, erotuksena aidoista sovitus-teorioista, joissa rikoksen katsotaan edellyttävän itsearvoisesti sovitusta.²⁵ Vaikka vanhentumista on perusteltu yleisellä tasolla eri rangaistus-teorioihin nojaten, voidaan vanhentumisjärjestelmän joidenkin piirteiden, kuten jäljempänä käsiteltyjen vanhentumisajan laskentaperusteiden, katsoa ilmentävän enemmän tiettyjä rangaistus-teoreettisia näkemyksiä kuin toisia.

Prosessuaalisesta näkökulmasta vanhentumista on perusteltu oikeusturvaan liittyvillä argumenteilla. Yksilön oikeusturvasta huolehtimista on pidetty rikosvastuun toteutumisen ohella rikosprosessin pääfunktiona.²⁶ Rikoksen selvittäminen ja toteennäyttäminen vaikeutuvat ajan kuluessa. Esimerkiksi kirjalliset todisteet voivat hävitä ja todistajien muistikuvat tapahtumista heikkenevät tai he voivat kuolla. Tällöin on myös voimavarojen tehokkaan käytön kannalta järkevää suunnata ne tuoreempiin tekoihin, joiden selvittämisen mahdollisuus on parempi. Toisaalta Matikkala huomauttaa, että näyttömahdollisuuksien heikkeneminen voi vaihdella eri rikostyyppien ja vastuuehtojen kohdalla ja joskus ajan kuluminen voi jopa parantaa näyttömahdollisuuksia rikostutkinnallisen keinojen kehittymisen myötä. Hän ei kuitenkaan pidä tätä argumenttia kovin painavana rikosten vanhentumattomuudelle.²⁷ Näyttöön liittyvät oikeusturvanäkökohdat ovat

²³ Palme 1942, s. 58.

²⁴ Melander 2016, s. 29–31. Viimeaikaisessa rikosoikeustutkimuksessa, Vatjus-Anttila 2022, s. 47–73 ja Saarinen 2025, s. 23–42, on kuitenkin korostettu myös sovitus-teoreettisten näkökohtien merkitystä.

²⁵ Melander 2016, s. 29. Vrt. Pirjatanniemi 2006, s. 160, jonka mukaan sovitus- ja hyvitysvaateiden hiipumista ajan kuluessa koskeva perustelu ei liity sovitus-teoriaan vaan rangaistusjärjestelmän yleispreventiiviseen tehoon.

²⁶ Jokela 2018, s. 9–10.

²⁷ Matikkala 2021, s. 468.

merkityksellisiä vain syyteoikeuden ja rangaistuksen estävän vanhentumisen kohdalla, kun taas rangaistuksen täytäntöönpanon osalta niillä ei ole juuri merkitystä.²⁸

Vanhentumisen kannalta on annettu merkitystä rikoksen törkeydelle. Vakavampien rikosten kohdalla rangaistuksen on katsottu olevan tarpeellinen pidemmän ajan kuluttua kuin lievempien rikosten kohdalla, eli lievempien rikosten tulisi vanheta nopeammin kuin vakavien.²⁹ Lappi-Seppälä on katsonut, että rikoksen törkeyden käyttämistä vanhentumisajan keskeisenä laskentaperusteena puoltavat yleispreventioon ja sovitukseseen liittyvät argumentit. Sen sijaan erityisprevention kannalta olisi perusteltua antaa suurempi merkitys tekijän henkilökohtaisille oloille. Tällaiset erityispreveniiviset näkökohdat voivat kuitenkin tulla huomioiduiksi rangaistuksen lieventämisen kautta tilanteissa, joissa vanhentumisaika on kulunut lähes umpeen.³⁰

Tiettyjen rikosten kohdalla rikoslaissa myös poiketaan yleisistä vanhentumisajoista tai vanhentumisen laskentatavasta. Jo alkuperäisessä rikoslaissa säädettiin virkarikoksille omat vanhentumisajat, ja nykyään virkarikosten syyteoikeuden vanhentumisaika on vähintään viisi vuotta. Virkarikosten vähimmäisvanhentumisaikaa on puollettu virkarikosten tutkinnan erityispiirteillä, joiden vuoksi se on poliisiin suorittamaan esitutkintaan verrattuna hitaampaa, ja niiden yhteiskunnallisella merkityksellä.³¹ Tiettyjen ympäristörikosten syyteoikeuden vanhentumisaika on vähintään kymmenen vuotta. Tämä poikkeus lisättiin rikoslakiin alun perin vasta eduskunnan täysistunnossa ympäristörikoksia koskevien rikossäännösten säätämisen yhteydessä vuonna 1995. Matikkalan mukaan poikkeuksen syynä ovat näiden rikosten ilmeneminen vasta myöhään ja niiden tutkinnan hankaluus.³² Vuonna 2005 säädettiin, että alaikäisiin kohdistuvien seksuaalirikosten syyteoikeus vanhentuu aikaisintaan asianomistajan täyttäessä 28 vuotta. Lakimuutosta koskeneessa hallituksen esityksessä poikkeusta perusteltiin etenkin sillä, että nämä rikokset voivat useista syistä tulla ilmi vasta pitkän ajan kuluttua.³³ Kokoavasti edellä mainittujen poikkeuksia on siis perusteltu rikoslajikohtaisilla erityispiirteillä. Hallituksen esityksessä HE 27/1999 vp todetaan, että erityiset rikoslajikohtaiset vanhentumisajat eivät ole hyvä vaihtoehto vanhentumisjärjestelmän selkeyden kannalta, mutta joidenkin rikosten erityispiirteet tekevät ne tarpeellisiksi.³⁴ Tältä osin vanhentumisjärjestelmän voidaan katsoa ilmentävän

²⁸ Honkasalo 1969, s. 268; Lappi-Seppälä 2000, s. 518; Matikkala 2021, s. 469.

²⁹ HE 130/1972 vp, s. 1–2; HE 27/1999 vp, s. 4.

³⁰ Lappi-Seppälä 2000, s. 519.

³¹ HE 27/1999 vp, s. 18.

³² Matikkala 2021, s. 470.

³³ HE 169/2005 vp, s. 4. Lisäksi naisten sukupuolielimen silpomisen ja sen valmistelun syyteoikeuden vanhentumisaika alkaa asianomistajan täytettyä 18 vuotta.

³⁴ HE 27/1999 vp, s. 19.

yleisempää rikosoikeuden yleisissä opeissa havaittua jännitettä koherenssin tavoittelun ja rikoslajikohtaisten erityispiirteiden huomioon ottamisen välillä.³⁵

Edellä mainittujen perustelujen lisäksi vanhentumisjärjestelmän piirteitä on perustelu myös oikeusvertailevilla havainnoilla viittaamalla muiden Pohjoismaiden rikosoikeudellisiin vanhentumisjärjestelmiin. Näin on etenkin vanhentumisjärjestelmän 1970-luvun uudistusta koskeneessa hallituksen esityksessä, jonka taustalla oli pohjoismainen lainsäädäntöyhteistyö. Hallituksen esityksessä todetaan, että vanhentumisen alalla on pyrittävä mahdollisimman laajaan yhdenmukaisuuteen, vaikka täydellistä yhdenmukaisuutta on tuskin mahdollista saavuttaa. Tätä perustellaan erityisesti sillä, että Pohjoismaissa on sovittu ja säädetty mahdollisuudesta rangaistusten täytäntöönpanoon muissa Pohjoismaissa.³⁶

2.2 Vanhentumissäännöksistä poikkeaminen

Edellä käsiteltiin vanhentumisjärjestelmän yleisiä perusteluja. Kuitenkin Suomen rikosoikeudelliseen vanhentumisjärjestelmään kuuluu myös rikoksia, joita rikosoikeudellinen vanhentuminen ei koske. RL 8:1.1:n mukaan oikeus syyttää rikoksista, joista ankarin säädetty rangaistus on elinkautinen vankeusrangaistus, ei vanhene. Näihin rikoksiin lukeutuvat nykyisin joukkotuhonta, rikos ihmisyyttä vastaan, törkeä rikos ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikos, sotarikos, törkeä sotarikos, törkeä maanpetos, törkeä vakoilu, törkeä valtiopetos, murha sekä terroristisessa tarkoituksessa tehty tappo tai murha. RL 8:6.1:n mukaan myöskään oikeus tuomita rangaistukseen näistä rikoksista ei vanhene. Oikeus toimeenpanna elinkautinen vankeusrangaistus tai määräaikainen vankeusrangaistus joukkotuhonnasta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikoksesta, sotarikoksesta ja törkeästä sotarikoksesta ei myöskään raukea RL 8:10.1:n nojalla. Toisin kuin rikosoikeudellista vanhentumista yleisesti koskevat perustelut, vanhentumattomuuden perustelut eivät vaikuta olevan samalla tavoin vakiintuneita lain esitöissä ja oikeuskirjallisuudessa. Vaikka Suomen rikosoikeudessa on alusta lähtien tunnettu vanhentumattomia rikoksia, on useaankin otteeseen esitetty, että vanhentumattomuudesta tulisi luopua ja kaikkien rikosten vanhentua. Tämän vuoksi on syytä tarkastella tarkemmin, mitä perusteluja on esitetty vanhentumattomuudelle ja toisaalta sitä vastaan.

³⁵ Kysymystä rikosoikeuden erityisen osan yleisten oppien mahdollisuudesta ja mielekkyydestä ovat käsitelleet esim. Nuotio 2009, s. 1155–1156 ja Tapani ym. 2019, s. 11–12.

³⁶ HE 130/1972 vp, s. 1.

Jo alkuperäisissä ehdotuksissa vuoden 1889 rikoslainsäädännön rikosoikeudellinen vanhentuminen koski kaikkia rikoksia. Vuoden 1875 ehdotuksessa rikoksille, joista ankarin säädetty rangaistus oli kuolemanrangaistus, ehdotettiin 30 vuoden vanhentumisaikaa ja rikoksille, joista ankarin säädetty rangaistus oli elinkautinen kuritushuonerangaistus, ehdotettiin 20 vuoden vanhentumisaikaa. Sen sijaan vuoden 1884 ehdotuksessa vanhentumisajaksi esitettiin puolestaan 20 vuotta niin elinkautisella kuritushuoneella rangaistaville kuin myös kuolemanrangaistuksella rangaistaville rikoksille. Vanhentumisen ulottamista kaikkiin rikoksiin perusteltiin sillä, että vanhentumiselle esitetyt perusteet pätevät kaikkien rikosten kohdalla. Lopullisessa esityksessä rikoslainsäädännön kuitenkin esitettiin vanhentumattomuutta koskeva poikkeus rikoksille, joista oli säädetty ankarimmaksi rangaistukseksi kuolemanrangaistus tai kuritushuonetta elinkaudeksi.³⁷ Rikoslainsäädännön koskevassa lakivaliokunnan mietinnössä todettiin, että poikkeusta vanhentumisjärjestelmään oli valiokunnassa vastustettu, ”koska kaikki oikeusperusteet, joita voidaan vanhentumissäännösten tueksi esittää ja jotka tavallisesti ovat otetut ajan ominaisuudesta vaikuttaa muuttuvasti inhimillisiin oloihin, ovat yhden arvoisia kaikille rikoksille”. Lakivaliokunnan enemmistö päätyi kuitenkin kannattamaan esitettyjen rikosten vanhentumattomuutta, ”koska henkilö, joka on ansainnut kuolemanrangaistuksen tahi kuritushuonetta elinajaksi, on menettänyt oikeutensa olla yhteiskunnan jäsenenä”.³⁸ Forsmanin mukaan syynä poikkeukselle vanhentumisjärjestelmään oli, että sellaisten rikosten vanhentumista, joista tuomittu rangaistus johtaisi rikosentekijän kuolemaan tai jatkuisi koko hänen elinikänsä ajan, pidettiin ristiriitaisena.³⁹

Myös myöhemmin on esitetty rikosoikeudellisen vanhentumisen ulottamista kaikkiin tai ainakin joihinkin vanhentumattomiin rikoksiin. Vanhentumissäännöksiä uudistettaessa hallituksen esityksessä HE 130/1972 vp ehdotettiin, että niiden rikosten vanhentumisajaksi, joista kovin rangaistus on elinkautinen vapausrangaistus, asetetaan 25 vuotta. Esitysehdotuksen mukaan näiden rikosten syyteoikeuden vanhentumista voidaan perustella samoin perustein kuin vanhentumissäännöksiä yleensä.⁴⁰ Eduskunnan lakivaliokunta katsoi kuitenkin, ettei törkeissä rikoksissa yleinen oikeuskäsitys hyväksy toimenpiteistä luopumista pitkänkään ajan kuluttua ja esimerkiksi murhan kohdalta tuskin koskaan.⁴¹ Rikoslain kokonaisuudistusta valmistelleen rikosoikeuskomitean mietinnössä vuodelta 1976 ehdotettiin, että törkeimmillekin rikoksille vahvistettaisiin vanhentumisaika, joka voitaisiin määrätä jopa 35–45 vuodeksi. Komitean mukaan

³⁷ HE 130/1972 vp, s. 2. Lisäksi myös virkarikokset, joista oli säädetty ankarimmaksi rangaistukseksi yli kuusi vuotta kuritushuonerangaistusta, olivat vanhentumattomia.

³⁸ HE 130/1972 vp, s. 2.

³⁹ Forsman 1893, s. 501.

⁴⁰ HE 130/1972 vp, s.1–2.

⁴¹ LaVM 15/1972 vp, s. 3.

syytteen nostamiseen vuosikymmeniä vanhoista rikoksista ei ole tosiasiallista tarvetta, vaan rikosten vanhentuminen voisi päinvastoin helpottaa epäselväksi jääneiden rikosten selvittämistä tunnustuksien tai uusien todistajalausuntojen kautta, mikä puolestaan saattaisi auttaa esimerkiksi syyttömästi epäiltyjen maineiden puhdistamisessa.⁴²

Rikoslain vanhentumissäännösten 2000-luvun uudistusta koskeneessa rikoslakiprojektin ehdotuksessa esitettiin, että törkeän maanpetoksen, törkeän vakoilun ja törkeän valtiopetoksen syyteoikeus olisi säädetty vanhentumaan 20 vuodessa.⁴³ Näiden rikosten paheksuttavuuden arvioinnin katsottiin olevan paljolti poliittisen tilanteen muutoksista riippuvaista ja näin aika- ja tilannesidonnaista, minkä vuoksi niiden vanhentumattomuutta ei pidetty mielekkäänä. Myös yleisten syyteoikeuden vanhentumista puoltavien perusteiden katsottiin soveltuvan ainakin osaan niistä.⁴⁴ Hallituksen esityksessä HE 27/1999 vp esitettiin kuitenkin näiden rikosten säilyttämistä vanhentumattomina, koska nähtiin johdonmukaisena, että vanhentumattomuuspoikkeus koskee kaikkia rikoksia, joista ankarin tuomittava rangaistus on elinkautinen vankeusrangaistus. Kohtuuttomat lopputulokset katsottiin voitavan välttää esimerkiksi armahdusteitse. Lisäksi esityksessä perusteltiin murhan vanhentumattomuutta lakivaliokunnan vuoden 1973 uudistuksen yhteydessä esittämien perusteluiden lisäksi murhan vanhentumattomuuden vertauskuvalisella merkityksellä; eräät selvittämättä jääneet 1950- ja 1960-lukujen henkirikokset olivat vuosikymmenienkin jälkeen olleet edelleen esillä julkisessa keskustelussa, mikä tulkittiin osoitukseksi vanhojenkin henkirikosten merkityksestä.⁴⁵

Oikeuskirjallisuuden puolella Pirjatanniemi on katsonut koko ajatuksen rikosten vanhentumattomuudesta olevan harhaanjohtava, arkaainen ja oikeusturvaodotuksia heikentävä.⁴⁶ Hän kritisoi erityisesti murhan vanhentumattomuutta ja perusteluita, joihin lainsäätäjä on murhan kohdalla vedonnut. Yleiseen oikeustajuun vetoamista Pirjatanniemi luonnehtii tyhjäksi lausahdukseksi, jonka varassa ei ole mahdollista käydä rationaalista keskustelua ja joka tulee jättää omaan arvoonsa.⁴⁷ Kritiikkiä voidaan pitää aiheellisena, sillä Helsingin yliopiston oikeusministeriön toimeksiannosta tekemän tutkimuksen mukaan kansalaisten käsitykset sopivasta rangaistustasosta vaihtelevatkin huomattavasti.⁴⁸ Niin sanottua yleistä oikeustajua ei nykytiedon valossa tunnu siis olevan olemassa ainakaan sellaisessa muodossa, jotta siihen vetoaminen olisi rationaalista

⁴² Rikosoikeuskomitean mietintö 1976:72, s. 17.

⁴³ Rikosoikeudellinen vanhentuminen: Rikoslakiprojektin ehdotus 1/1997, s. 23.

⁴⁴ Rikosoikeudellinen vanhentuminen: Rikoslakiprojektin ehdotus 1/1997, s. 14–15

⁴⁵ HE 27/1999 vp, s. 16–17.

⁴⁶ Pirjatanniemi 2006, s. 154.

⁴⁷ Pirjatanniemi 2006, s. 155.

⁴⁸ Kääriäinen 2017, s.1.

argumentaatiota. Myös väitteeseen murhan vanhentumattomuuden vertauskuvallisesta merkityksestä Pirjatanniemi suhtautuu kriittisesti. Vertauskuva ei hänen mielestään kerro mitään todellisuudesta, sillä tosiasiaa murhatkin vanhentuvat, koska muuten poliisiviranomaisilla olisi selvitettävänä absurdin vanhoja rikoksia:⁴⁹ pakinassaan Esa Kero toivoi viranomaisten selvittävän vuonna 1156 Köyliönjärven jäällä tehdyn henkirikoksen, jossa pääepäiltyä on ollut köyliöläinen maanviljelijä Lalli ja uhrina englantilainen piispa Henrik.⁵⁰

Kokoavasti voidaan todeta, ettei vanhentumattomuuden oikeutuksesta vallitse suomalaisessa rikosoikeudessa samanlaista yhteisymmärrystä kuin vanhentumisesta yleisesti, kuten vanhentumattomuudelle esitetyt vaihtelevat perustelut sekä siitä esitetty kritiikki ja muutosehdotukset ilmentävät. Vanhentumattomuudelle esitetyt perustelut, kuten yleinen oikeustaju ja vanhentumattomuuden vertauskuvallinen merkitys, voidaan liittää tavoiteretriutiviseen sovitusteoriaan. Näihin perusteluihin on kuitenkin kohdistettu voimakastakin kritiikkiä, ja vaihtoehtoisesti on esitetty, että vanhenemisen perustelut ovat päteviä myös nykyiseltään vanhentumattomien rikosten kohdalla. Huomiota on kiinnitetty myös vanhentumisjärjestelmän johdonmukaisuuteen, jonka on katsottu puoltavan sitä, että vanhentumattomuus ulotetaan kaikkiin ankarimmin rangaistuihin rikoksiin, vaikkakin näiden rikosten ei ole katsottu olevan kaikilta osin yhtä moitittavia. Jo Forsman kiinnitti huomiota nimenomaan rikoksesta tuomittavan rangaistuksen merkitykseen vanhentumattomuudelle. Varsinkin alkuperäistä rikoslakia säädettäessä esitetyt argumentit vanhentumattomuudelle ovat nykyään itse osittain vanhentuneita. Edes elinkautiseen vankeuteen tuomittujen rikollisten ei nykyään katsota menettäneen oikeuttaan olla yhteiskunnan jäsen vaan myös elinkautisen vankeuden tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämään, kuten vankeuslain 1.2.:ssä todetaan.

Edellä kuvatun vanhentumattomuutta koskevan kansallisen kehityksen lisäksi on syytä ottaa huomioon, että vanhentumattomuuden taustalla vaikuttavat myös kansainväliset ja eurooppalaiset velvoitteet. Vuonna 1968 Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokous hyväksyi yleissopimuksen, jonka mukaan syyteoikeus sopimuksessa mainituista sotarikoksista ja rikoksista ihmisyyttä vastaan ei vanhennu lainkaan, ja vuonna 1974 Euroopan neuvosto hyväksyi vastaavan, hieman suppeamman yleissopimuksen. Vaikka kumpikaan sopimus ei sido Suomea, hallituksen esityksessä HE 27/1999 vp joukkotuhonnan vanhentumattomuutta perusteltiin näiden sopimusten hengen mukaisuudella.⁵¹ Joukkotuhonnan, hyökkäysrikoksen, rikoksen ihmisyyttä vastaan, sotarikoksen

⁴⁹ Pirjatanniemi 2006, s. 155–156

⁵⁰ Kero 15.1.2006.

⁵¹ HE 27/1999 vp, s. 16.

sekä näiden törkeiden tekemuotojen vanhentumattomuuden taustalla vaikuttaa myös muun muassa Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussääntö (Sops 56/2002), jossa määritellään Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan kuuluvat rikokset. Perussääntöön ei sisälly ehdotonta velvollisuutta kriminalisoida niitä rikoksia, jotka kuuluvat Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan, mutta perussäännön johdanto-osassa kuitenkin muistutetaan, että jokainen valtio on velvollinen ulottamaan rikosoikeudellisen toimivaltansa kansainvälisiin rikoksiin syyllistyneisiin henkilöihin.⁵² Lisäksi perussäännön 29 artiklan mukaan vanhentumisajat eivät koske tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvia rikoksia. Terroristisessa tarkoituksessa tehdyn tapon tai murhan vanhentumattomuuden taustalla vaikuttaa puolestaan terrorismin torjumista koskeva Euroopan unionin puitepäätös.⁵³

⁵² HE 55/2007 vp, s.1–3; HE 289/2014 vp, s. 1–2.

⁵³ HE 188/2002 vp, s.1.

3 Tapon vanhentumattomuus

3.1 Tapon vanhentumattomuutta koskeva lakimuutos

Vuoden 2025 alusta alkaen täytetyn tapon syyteoikeus ei RL 8:1.1:n nojalla vanhene. Myöskään oikeus tuomita rangaistukseen täytetystä taposta ei RL 8:6.1:n nojalla vanhene. Tuomittu vankeusrangaistus raukeaa kuitenkin edelleen RL 8:10.2:n mukaisesti lainvoimaisen tuomion antamispäivästä. Lakimuutoksen koskiessa vain täytettyä tappoa, vanhenee tapon yritys edelleen RL 8:1.2.1:n nojalla 20 vuodessa, ja tämä vanhentumisaika lasketaan RL 8:2.1:n mukaan rikoksen tekopäivästä. Tapon yrityksen osalta ei nähty samanlaista painavaa syytä tehdä poikkeusta vanhentumisjärjestelmään, koska tapon yritys ei ole yhteiskunnan eikä uhrin näkökulmasta yhtä vakava kuin täytetty tappo.⁵⁴ Tappoihin, jotka on tehty ennen 1.1.2025 sovelletaan rikoksen tekohetkellä voimassa ollutta vanhentumislainsäädäntöä, jollei tuomitsemishetken vanhentumislainsäädäntö johda vastaajan kannalta lievempään lopputulokseen.⁵⁵ Lain esitöistä selviää, että tapon vanhentumattomuudella pyritään tehostamaan tahallisiin henkirikoksiin syyllistyneiden rikosoikeudelliseen vastuuseen saattamista varmistamalla, etteivät rikosoikeudellista vanhentumista koskevat säännökset aseta estettä tekijän saattamiselle rikosoikeudelliseen vastuuseen tilanteissa, jossa rikos on selvitettävissä hyvin pitkän ajan jälkeen. Muutoksella pyritään lisäksi vahvistamaan perustuslaissa säädettyä jokaisen oikeutta elämään sekä korostamaan tahallisen henkirikoksen moitittavuutta ja siten vaikuttamaan käyttäytymiseen, arvoihin ja asenteisiin rikollisuutta ehkäisevästi.⁵⁶

Tapon säätämistä vanhentumattomaksi rikokseksi ehdotettiin jo vuonna 2016 tehdyssä lakialoitteessa, jonka käsittely jätettiin kuitenkin sittemmin kesken ja asia raukesi.⁵⁷ Ehdotuksessa tappoa luonnehdittiin vakavaksi henkirikokseksi ja todettiin, että tekniikan kehittymisen myötä moni aiemmin selvittämättä jäänyt teko voi olla nykytekniikalla selvitettävissä, minkä vuoksi tapon syyteoikeuden ei tulisi vanhentua.⁵⁸ Lakivaliokunta pyysi oikeusministeriötä laatimaan asiasta lausunnon, joka sisälsi niin muutosta puoltavia kuin vastustaviakin perusteluja. Lakialoitteen mukaista ehdotusta pidettiin sinänsä mahdollisena ja oikeudenmukaisuusnäkökohtien nähtiin puoltavan ehdotusta.⁵⁹ Lausunnossa pidettiin epäoikeudenmukaisena, ettei valtio voi toteuttaa

⁵⁴ HE 69/2024 vp, s. 29–30.

⁵⁵ HE 69/2024 vp, s. 63.

⁵⁶ HE 69/2024 vp, s. 33; HE 69/2024 vp, s. 35–36.

⁵⁷ Asian käsittelytiedot LA 25/2016 vp.

⁵⁸ LA 25/2016 vp, s.1

⁵⁹ OM 111/43/2016, s. 13.

rankaisutehtäväänsä rikoksen vanhennettua, jolloin tekijä pääsee kuin ”koira veräjstä”. Rikosten vanhentumisen katsottiin myös vähentävän rikosten tekemistä estäviä pidäkkeitä sekä johtamaan rikosten tekemiseen entistä suunnitelmallisemmin, jotta ne selviävät vasta mahdollisimman myöhään. Toisaalta katsottiin, ettei valtiolla ole erityistä ajallisesti rajoittumatonta oikeutta tai velvollisuutta kaikkien rikosten rankaisemiseen. Rikosten vanhentumisaikojen huomautettiin myös olevan pitkiä, minkä takia rikoksentekijä ei voi rationaalisesti odottaa ajan kulumisen sellaisenaan estävän rikoksen selvittämisen. Suunnitelmallisuuden osalta todettiin, että se on rikoksen usein törkeäksi tekevä peruste, jolloin vanhentumisaika monien rikosten kohdalla pitenee. Lausunnossa huomautettiin myös, että vaikka tulevaisuudessa paremmat tutkimusmenetelmät ovat mahdollisia, jolloin rikosten päästäminen vanhentumaan olisi epätarkoituksenmukaista, ei rangaistusjärjestelmää voida rakentaa tulevaisuudessa mahdollisten uusien teknisten keksintöjen varaan.⁶⁰

Eduskunnan lakivaliokunnan lausuntokierrokselle lausunnon antaneista asiantuntijoista suuri osa kommentoi lähinnä samassa käsittelyssä olevaa naisten sukuelinten silpomisen erilliskriminalisointia tai totesi tapon vanhentumattomuuden osalta, ettei heillä ole asiaan huomautettavaa sitä sen enempää perustelematta.⁶¹ Tapon vanhentumattomuutta kommentoineista asiantuntijoista suurin osa puolsi muutosehdotusta, ja tapon vanhentumattomuutta perusteltiin lausunnoissa hallituksen esityksen tavoin henkirikoksen vakavuudella, murhan ja tapon välisen rajanvedon haasteilla sekä suojeltavalla oikeushyvällä.⁶² Lausunnon antaneista Melander vastusti tapon säättämistä vanhentumattomaksi rikokseksi. Lausunnossaan hän nostaa esille, että eduskunnan perustuslakivaliokunnan vakiintuneen rikosoikeudellista lainsäädäntöä koskevan lausuntokäytännön mukaan rikosoikeudelliselle sääntelylle tulee olla esitettävissä painava yhteiskunnallinen tarve ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste. Melanderin mukaan hallituksen esityksessä ei esitetty erityisen vakuuttavia perusteita tapon vanhentumattomuudelle.⁶³

3.2 Lakimuutoksen perusteluiden arviointi

Seuraavaksi arvioidaan hallituksen esityksessä ja siihen liittyvissä lausunnoissa esitettyjä perusteluja tapon vanhentumattomuudelle ja sitä vastaan edellä käsiteltyjen vanhentumisjärjestelmän yleisten perustelujen kannalta. Ensiksi käsitellään rangaistusteoreettisia perusteluja, seuraavaksi prosessuaalisia perusteluja ja lopuksi rikoslajikohtaisia perusteluja.

⁶⁰ OM 111/43/2016, s. 4–5.

⁶¹ ks. Helander 2024; Huhanantti 2024; Koukkula 2024.

⁶² Elomaa 2024, s.2; Enqvist 2024, s. 2–3; Hietanen 2024, s.2; Kimpimäki 2024, s. 2; Viljanen 2024, s. 2.

⁶³ Melander 2024, s.6.

Hallituksen esityksen mukaan poikkeus vanhentumisjärjestelmään tapon kohdalla on perustelua, koska taposta seuraava hyvitystarve ei vähene ajan saatossa.⁶⁴ Väite on ristiriidassa edellä käsiteltyjen lain esitöissä ja oikeuskirjallisuudessa vakiintuneesti esitettyjen kannanottojen kanssa, joiden mukaan rikoksen hyvitystarpeen niin rikoksen uhrille ja omaisille kuin myös laajemmalle yleisölle on katsottu vähenevän ajan saatossa.⁶⁵ Kyse on kuitenkin hyvin subjektiivisesta arviosta, joista ei tietääkseni ole tehty laajempaa tutkimusta. Pirjatanniemen mukaan suomalaisessa rikosoikeusjärjestelmässä rangaistukseen tuomitsemisessa ei ole myöskään kyse hyvityksestä uhreille tai muille asianomistajille vaan yhteiskunnallisesta reaktiosta lain rikkomiseen.⁶⁶ Ottamatta kantaa siihen, millainen vaikutus ajan kulumisella on tosiasiaa rikoksen hyvitystarpeeseen, mielestäni tapon vanhentumattomuutta ei ole luontevaa perustella yksinään sovitusteorian avulla modernin, preventiivisiä näkökohtia korostavan⁶⁷ rikosoikeusjärjestelmän kontekstissa.

Kuten edellä lakimuutoksen tavoitteista mainittiin, tapon vanhentumattomuudella on hallituksen esityksen mukaan pyritty vaikuttamaan käyttäytymiseen, arvoihin ja asenteisiin rikollisuutta ehkäisevästi.⁶⁸ Kyse on siis muutoksen yleisestä vaikutuksesta. Edellä käsitellyissä lain esitöissä ja oikeuskirjallisuudessa on vakiintuneesti katsottu, että yleisestäävyyden näkökulmasta hyvin vanhojen rikosten ratkaisemisen sijasta merkityksellisempää on rangaistuksen seuraaminen suhteellisen lyhyen ajan kuluessa rikoksesta. Toisaalta Lappi-Seppälän mukaan rangaistuksen tulisi erityisestävältä kannalta katsottunakin seurata rikosta viivytyksettä, koska rikosentekijän elämään puuttuminen myöhään saattaa elinolojen vakiinnuttua vahingoittaa alkanutta socialisaatioprosessia ja ”palauttaa tekijän rikolliselle polulle”.⁶⁹ Mielestäni hallituksen esityksessä esitetty näkemys tapon vanhentumattomuuden yleisestäävyydestä ei täten ole perusteltu, varsinkaan kun esityksessä ei ole tarkemmin avattu ja perusteltu tätä vaikutusta.

Rangaistukseen tuomitseminen pitkän ajan kuluttua rikoksesta saattaa myös osoittaa kohtuuttomaksi tai epätarkoituksenmukaiseksi tilanteissa, jossa tekijä on rikoksen jälkeen elänyt pitkään rikoksetonta elämää.⁷⁰ Kohtuuttomuus saattaa nousta esille myös Melanderin esittämässä skenaariossa, jossa tapon tunnusmerkistö täyttyy teossa, jossa tekijä ei ole tavoitellut uhrin surmaamista. Kyse on sellaisesta väkivallasta, joka ilman uhrin kuolemaa tulisi arvioitavaksi törkeänä pahoinpitelynä, mutta jonka käyttäminen on johtanut uhrin menehtymiseen ja tekijän olisi

⁶⁴ HE 69/2024 vp, s. 28–29.

⁶⁵ HE 27/1999 vp, s. 4; Tapani ym. 2019, s. 621; Matikkala 2021, s. 468; Lappi-Seppälä 2000, s. 518.

⁶⁶ Pirjatanniemi 2006, s. 160.

⁶⁷ Pirjatanniemi 2006, s. 156.

⁶⁸ HE 69/2024 , s. 35.

⁶⁹ Lappi-Seppälä 2000, s. 518.

⁷⁰ Pirjatanniemi 2006, s. 162.

täytynyt pitää kuolemaa tekohetkellä varsin todennäköisenä.⁷¹ Kyse voi myös olla rajanvedosta tapon ja törkeän pahoinpitelyn sekä kuolemantuottamuksen välillä.⁷² Varsinkin tämän kaltaisissa tapauksissa voisi tuntua kohtuuttomalta rankaista tekijää hyvin pitkän ajan kuluttua seurauksesta, jota hän tosiasiallisesti ei halunnut tai tarkoittanut tapahtuvan, ja tekijä on sittemmin elänyt rikoksetonta elämää, mahdollisesta käy töissä tai on perustanut perheen. Taposta annettava vankeustuomio voisi tällaisissa tilanteissa vaikuttaa kohtuuttomasti myös tekijän perheeseen, jos tämä on esimerkiksi toiminut perheen pääasiallisena tai merkittävänä elättäjänä. Huomattavaa toki on, että tuomioistuin voi RL 6:7:n nojalla ottaa tekijän henkilökohtaiset olot sekä ajan kulumisen huomioon lieventävänä seikkana rangaistusta määrättäessä.⁷³

Hallituksen esityksessä todetaan tahallisten henkirikosten voivan yksittäistapauksissa selvitä vasta vuosikymmenienkin jälkeen⁷⁴ esimerkiksi uusien todisteiden ilmestyessä epäillyn syyllisyyden tueksi tai aiemmin kadonneeksi luullun henkilön ruumiin löydyttyä⁷⁵. Tämän vuoksi esityksen mukaan vanhentumisäännösten ei tulisi estää saattamasta tekijää rikosoikeudelliseen vastuuseen. Kuitenkaan pelkästään se, että jokin rikos on yksittäistapauksissa mahdollista selvittää vanhentumisajan päätyttyä, ei ole riittävä perustelu poiketa vanhentumisjärjestelmästä, kuten vuoden 2016 tapon vanhentumattomuutta koskevassa lausunnossa sekä hallituksen esityksessäkin⁷⁶ todetaan. Melander myös huomauttaa, että Suomessa tahallisten henkirikosten selvittämisaste on varsin korkea.⁷⁷ Henkirikollisuusseurannan mukaan viime vuosina tehdyistä henkirikoksista 77 prosentissa pääepäillyn henkilöllisyys onkin selvitetty vuorokauden kuluessa rikoksen ilmitulosta ja viikkoa kauemmin rikoksen selvittäminen on kestänyt 11 prosentissa rikoksissa. Ilmi tulevista henkirikoksista 98 prosenttia kyetään selvittämään ilmituloa seuraavan kalenterivuoden aikana.⁷⁸ Taposta mahdollisesti tuomittava pitkä vankeusrangaistus tarkoittaa merkittävää puuttumista henkilön oikeuksiin, ja sillä on realisoituessaan suuret vaikutukset henkilön elämään, jolloin epäillyn oikeusturvan merkitys on korostunut. Etenkin tällaisissa tilanteissa epäillyn oikeusturvan toteutumiseen ja mahdollisuuteen puolustautua on suhtauduttava vakavasti, koska rikosentekijän mahdollisuudet puolustautua ovat huomattavasti heikommät pitkän ajan kuluttua rikoksesta.

⁷¹ Melander 2024, s.6.

⁷² Ks. esim. KKO 2019:106

⁷³ Esimerkiksi ratkaisussa KKO 2014:87 tehtiin näin.

⁷⁴ HE 69/2024 vp, s. 28.

⁷⁵ HE 69/2024 vp, s. 40.

⁷⁶ HE 69/2024 vp, s. 29.

⁷⁷ Melander 2024, s.6.

⁷⁸ Koltola 2021, s. 27–28.

Pirjatanniemen mukaan, vaikka kriminaalipoliittiset päätökset eivät ole ensisijaisesti taloudellisia kysymyksiä, on viranomaisilla kuitenkin rajalliset resurssit selvittää rikoksia, minkä takia näitä resursseja on syytä käyttää harkiten.⁷⁹ Esimerkiksi Tolvasen mukaan niukat resurssit on syytä suunnata tuoreiden rikosten selvittämiseen niiden selvittämismahdollisuuksien ollessa merkittävästi suurempia.⁸⁰ Tulevaisuudessa mahdollisten taloudellisten seurauksien voidaan kuitenkin arvioida olevan minimaalisia, koska tahalliset henkirikokset selviävät yleensä varsin nopeasti⁸¹, jolloin lakimuutos tulee vaikuttamaan vain yksittäistapauksiin. Taloudelliset vaikutukset tulevat myös ilmenemään vasta pitkän ajan kuluttua: esimerkiksi syyteoikeuden poistamisen taloudelliset vaikutukset ilmenevät aikaisintaan 20 vuoden kuluttua muutoksen voimaan astumisesta, koska ennen muutosta tehtyjen tappojen syyteoikeus vanhenee edelleen 20 vuodessa.⁸²

Hallituksen esityksessä HE 69/2024 vp tapon säätämistä vanhentumattomaksi rikokseksi perustellaan pitkälti samoin perustein kuin murhan vanhentumattomuutta. Tapon vanhentumattomuudella luonnehditaan esimerkiksi olevan murhan tavoin suuri periaatteellinen merkitys, mihin on kuitenkin edellä kerrotun mukaisesti syytä suhtautua kriittisesti. Esitöistä ilmenevissä perusteluissa annetaan erityinen painoarvo tahallisissa henkirikoksissa tekotavan ja olosuhteiden sijasta rikoksen suojeleobjektille eli hengelle. Henki nähdään arvokkaimpana suojeltavana oikeushyvinä, johon kajoaminen on poikkeuksellisen moitittavaa. Perusteluissa korostetaan, että tapossa ja murhassa on kyse samaan oikeushyvään kajoavan rikoksen eri törkeysasteista, ja ettei näiden kahden tunnusmerkistön välinen rajanveto ole täysin selvää.⁸³ Rajanvetoa onkin useasti pohdittu korkeimmassa oikeudessa.⁸⁴ Koskinen on myös esittänyt jyrkän rajanvedon murhan ja tapon välillä johtavan nurinkuriseen päättelyjärjestykseen, jossa ensin harkitaan, onko teko sellainen, josta tulee tuomita elinkautiseen vankeusrangaistukseen ja sen pohjalta valitaan sopiva rikosnimike.⁸⁵ Ero näiden rikosten vanhentumattomuudessa voisi mahdollisesti tietyissä tilanteissa johtaa myös tältä osin vastaavaan nurinkuriseen päättelyjärjestykseen tuomioistuimen harkinnassa. Hallituksen esityksen mukaan tahallisen henkirikoksen vanhentumisaikaan ei tulisi näiden asioiden valossa vaikuttaa se, arvioidaanko tappo poikkeuksellisen törkeästi toteutetuksi ja näin murhan tunnusmerkistön täyttäväksi.⁸⁶ Melanderin mukaan tapon vanhentumattomuutta ei voi perustella samoin perustein kuin murhan

⁷⁹ Pirjatanniemi 2006, s. 165.

⁸⁰ Tapani ym. 2019 s. 622.

⁸¹ Koltola 2021, s. 27–28.

⁸² HE 69/2024 vp, s. 22; HE 69/2024 vp, s. 37.

⁸³ HE 69/2024 vp, s. 28–29.

⁸⁴ ks. esim. KKO 2022:77, KKO 2022:48 ja KKO 2020:33

⁸⁵ Koskinen 2005, s. 86.

⁸⁶ HE 69/2024 vp, s. 28–29.

vanhentumattomuutta. Hänen mukaansa tapon moitittavuus on murhaa vähäisempi, mitä ilmentää muun muassa se, että murhasta ainoa säädetty rangaistus on elinkautinen vankeus, kun taas tapon rangaistusasteikko on 8–12 vuotta vankeutta.

Tapon vanhentumattomuudessa voidaan siis tältä osin nähdä olevan kyse rikoslajikohtaisten erityispiirteiden huomioon ottamisesta, johon viitattiin edellä rikoslajikohtaisten vanhentumisaikojen osalta. Hallituksen esityksessä esitetty näkemys murhan ja tapon rajanvedon haasteellisuudesta on sinällään aivan pätevä. Kuitenkin mielestäni muiden henkirikosten vanhentumisen erilainen kohtelu on epäjohdonmukaista sen kanssa, että hallituksen esityksessä tapon vanhentumattomuutta perustellaan juuri suojeltavan oikeushyvän eli hengen merkityksellä. Asiaan vaikuttaa myös se, että taposta ja murhasta tuomittavat rangaistukset poikkeavat toisistaan, kuten Melander huomauttaa. Aiemmin vanhentumattomien rikosten kohdalla on juuri kiinnitetty huomiota seuraamukseen, eli vanhentumattomuus on liitetty rikoksiin, joista voidaan tuomita ankarin rangaistusjärjestelmän tuntema seuraamus. Tätä on perusteltu vanhentumisjärjestelmän johdonmukaisuudella. Myös tältä osin tapon vanhentumattomuus vaikuttaa siis epäjohdonmukaiselta.

4 Johtopäätökset ja pohdintaa

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta voidaan todeta, että Suomen rikosoikeudessa rikosoikeudellisen vanhentumista on perusteltu rikosoikeuden ja rikosprosessioikeuden yleisiin tavoitteisiin, eli rangaistusteorioihin ja rikosprosessin funktioihin, liittyvillä argumenteilla. Vanhentumisjärjestelmää on perusteltu yhtäältä rangaistusteoreettisesta näkökulmasta rangaistuksen tarpeellisuuden vähenemisellä ajan kuluessa ja toisaalta prosessuaalisesta näkökulmasta rankaisemisen vaikeutumisella ajan kuluessa. Muita vähäisemmässä roolissa olevia perusteluja vanhentumisjärjestelmälle ja sen eri piirteille ovat olleet yhdenmukaisuus muiden Pohjoismaiden vanhentumisjärjestelmien kanssa, rikoslajikohtaiset erityispiirteet ja taloudelliset syyt. Rikosten vanhentumattomuuden perusteluissa on kiinnitetty huomiota erityisesti sovintoteoreettisiin näkökohtiin, kansainvälisiin velvoitteisiin ja vanhentumisjärjestelmän johdonmukaisuuteen.

Käsitykset vanhentumisen yleisistä tarkoituksista ovat tutkielmassa tehtyjen havaintojen valossa olleet varsin vakiintuneita, sillä samat perustelut on esitetty niin lain esitöissä kuin oikeuskirjallisuudessa 1900-luvun alkupuolelta nykypäivään. En ole esimerkiksi havainnut, että kriminaalipoliittisessa ajattelussa tänä aikana tapahtuneet muutokset⁸⁷ olisivat heijastuneet vanhentumisen perusteluun, vaan näissä perusteluissa on toistuvasti viitattu muun ohella eri rangaistusteorioihin. Sen sijaan rikosten vanhentumattomuuden perustelut eivät ole vastaavalla tavalla vakiintuneita. Lainvalmistelussa on aina rikoslain säätämisestä asti esitetty eri ehdotuksia rikosten vanhentumattomuudesta luopumisesta, ja myös oikeuskirjallisuudessa on arvosteltu joidenkin rikosten, kuten murhan, vanhentumattomuutta. Asiassa on osansa myös sillä, että joidenkin rikosten vanhentumattomuuden taustalla vaikuttavat kansainväliset velvoitteet, jotka voivat haastaa kansallisen rikosoikeusjärjestelmän traditiota ja systematiikkaa.⁸⁸ Nämä kansallisesta vanhentumisjärjestelmästä tehdyt havainnot ulottuvat myös Pohjoismaiselle tasolle, jossa eri Pohjoismaiden vanhentumisjärjestelmien on katsottu olevan pitkälti yhdenmukaisia, mutta rikosten vanhentumattomuuden osalta niiden välillä on merkittäviä eroja. Oikeusvertaileva tutkimus vanhentumisjärjestelmistä Pohjoismaissa ja laajemminkin voisikin olla kiinnostava jatkotutkimuksen kohde.

Toisen tutkimuskysymyksen osalta voidaan todeta, ettei tapon vanhentumisesta luopuminen ole vanhentumisjärjestelmän perustelujen näkökulmasta perusteltua eivätkä lainsäätäjän esittämät

⁸⁷ Kriminaalipoliittisissa käsityksissä tapahtuneista muutoksista Suomessa erityisesti rangaistusteorioiden kannalta ks. Matikkala 2021, s. 12–13.

⁸⁸ Oikeuden kansainvälistymisen vaikutuksista rikosoikeudessa ks. esim. Nuotio 2009.

perustelut muutoksen tueksi ole vakuuttavia. Lainsäätäjän merkittävin perustelu tapon vanhentumattomuudelle on rikokselta suojeltavan oikeushyvän eli hengen arvo. Ihmisen henki nähdään kaikkein tärkeimpiin suojeltaviin oikeushyviin kuuluvana, johon kajoaminen on poikkeuksellisen moitittavaa. Tapon vanhentumattomuuden puolesta esitetyissä perusteluissa merkitystä annettiin hyvin vähän henkirikoksen tekotavalle tai muille olosuhteille – merkityksellisintä perusteluiden mukaan on se, että joku on menettelyn seurauksena menehtynyt.⁸⁹ Muut lain esitöissä esitellyt perustelut ovat ainakin osittain ristiriidassa oikeuskirjallisuudessa vakiintuneiden käsitysten kanssa. Oikeuskirjallisuudessa on esimerkiksi katsottu yleisestävyyden edellyttävän ennemmin rangaistuksen seuraamista mahdollisimman lyhyen ajan kuluttua rikoksesta sekä rikoksesta seuraavan hyvitystarpeen vähenevän ajan kuluessa.⁹⁰

Huomionarvoista on myös, että lakimuutos vaikuttaa lähinnä marginaalisiin yksittäistapauksiin, koska tahallisten henkirikosten selvitysase on Suomessa korkea ja suurin osa tapauksista selvitetään varsin nopeasti.⁹¹ Lisäksi muutos aktualisoituu ensimmäisen kerran aikaisintaan vuonna 2035, koska ennen lakimuutosta tehtyihin tappoihin sovelletaan teon aikana voimassa olleita vanhenemisäytäjä.⁹² Tapon vanhentumisen luopumisesta aiheutuvien tosiasiallisten vaikutusten jäädessä pieniksi, jää lainsäätäjän motiivi muutokselle avoimeksi kysymykseksi. Mediassa esitetään aika ajoin tyytymättömiä mielipiteitä rikoksista seuraavia lieviä rangaistuksia kohtaan.⁹³ Tapon vanhentumisesta luopumalla hallituspuolueet, joiden esityksestä lakimuutos on tehty, ovat mahdollisesti pyrkineet saamaan poliittisia ”irtopisteitä”.

Tätä tutkielmaa kirjoittaessa huomasi, että tahallisten henkirikosten vanhentumattomuuden puolesta esitetyt perustelut nojautuvat pitkälti hyvin subjektiivisiin mielipiteisiin, joita ei ole perusteltu tieteellisellä tutkimuksella. Kuten edellä on kerrottu, esitöissä esitetty näkemys siitä, että rikoksen hyvitystarve ei vähene ajan saatossa poikkeaa oikeuskirjallisuudessa vakiintuneesta kannasta. Tutkielmaa kirjoittaessani en kuitenkaan törmännyt perusteluihin kummankaan väitteen tueksi. Hyvitystarpeen vähenemisestä ajan kuluessa, kuten myös muista vanhentumisjärjestelmän rangaistusteoreettisista perusteluista, olisikin mielenkiintoista ja tärkeää tehdä laajempaa empiiristä tutkimusta.⁹⁴

⁸⁹ HE 69/2024 vp, s. 28–29.

⁹⁰ HE 27/1999 vp, s. 4; Tapani ym. 2019, s. 621; Matikkala 2021, s. 468; Lappi-Seppälä 2000, s. 518.

⁹¹ Koltola 2021, s. 27–28.

⁹² HE 69/2024 vp, s. 63.

⁹³ ks. esimerkiksi Kannala 7.5.2024.

⁹⁴ Rangaistusteorioiden empiirisestä tutkimuksesta ks. Ellonen ym. 2024, s. 70–80.

Lainsäätäjän perustellessa tapon vanhentumattomuutta pääasiassa suojeltavalla oikeushyvällä voisi olla yhdenmukaista laajentaa vanhentumattomuus koskemaan kaikkia henkeen kohdistuvia rikoksia eli myös kuolemantuottamusta, törkeää kuolemantuottamusta ja surmaa. Tässä tutkielmassa tehtyjen havaintojen perusteella vanhentumisjärjestelmän perustelut eivät kuitenkaan tukisi näidenkään rikosten säätämistä vanhentumattomiksi eikä muutos näin olisi tarkoituksenmukainen. Tällainen muutos on myös hyvin epätodennäköinen lainsäätäjän korostaessa juuri tahallisten henkirikosten moitittavuutta.